

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

Ἦγουν, συνοπτικὴ διερεύνησις τοῦ ζητήματος τῆς ταυτίσεως τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Ἰούδα, τοῦ ἐπικληθέντος Θαδδαίου, καὶ Ἰούδα τοῦ ἀδελφοθέου, εἰς κεφάλαια Λ'.

Η ΑΓΑΠΗ ΓΙΑ ΝΑ ΕΚΔΗΛΩΘΕΙ ΒΡΙΣΚΕΙ ΠΑΝΤΑ ΕΝΑΝ ΤΡΟΠΟ, Η ΑΔΙΑΦΟΡΙΑ ΠΑΝΤΑ ΜΙΑ ΔΙΚΑΙΟΛΟΓΙΑ...

ΕΠΙΤΡΕΠΕΤΑΙ Η ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΝΤΥΠΗ ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ,
ΜΕ ΤΗΝ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΗ ΟΤΙ: Α) ΘΑ ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΣΤΟΥΣ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΜΕΝΟΥΣ ΔΩΡΕΑΝ
ΚΑΙ Α) ΘΑ ΑΝΑΓΡΑΦΕΤΑΙ ΩΣ ΠΗΓΗ ΠΡΟΕΛΕΥΣΗΣ ΤΟΥ ΤΟ ΙΣΤΟΛΟΓΙΟ
«ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΑΥΣ» (<http://ellasnafs.blogspot.gr/>)

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΑΠΟΣΤΟΛΩΝ

Ἦγουν, συνοπτικὴ διερεύνησις τοῦ ζητήματος τῆς ταυτίσεως τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Ἰούδα, τοῦ ἐπικληθέντος Θαδδαίου, καὶ Ἰούδα τοῦ ἀδελφοθέου, εἰς κεφάλαια Α'.

1. Κατὰ τὴν τριετὴ δημόσια δράση Του ὁ Κύριος περιστοιχιζόταν ἀπὸ μαθητές. Στὰ Εὐαγγέλια ἐμφανίζονται τρεῖς ομάδες μαθητῶν: α) Ὁ κύκλος τῶν ἑβδομήκοντα. Σὲ αὐτὸν ἀνήκαν πρόσωπα ποὺ ἀγαποῦσαν τὸν Κύριο, συνδέονταν μαζί Του μὲ σχέσεις ἀγάπης καὶ μαθητείας, ἀλλὰ Τὸν συναναστρέφονταν περιστασιακὰ. β) Ὁ κύκλος τῶν δώδεκα. Σὲ αὐτὸν ἀνήκαν δώδεκα ἱεροὶ ἄνδρες ποὺ τοὺς διάλεξε ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, γιὰ νὰ εἶναι οἱ μόνιμοι ἀκόλουθοι καὶ συνεργάτες Του, καὶ τοὺς ὀνόμασε «... ἀποστόλους...» (Λουκ.6,13). Οἱ δώδεκα αὐτοὶ μαθητὲς ἐγκατέλειψαν τὰ πάντα καὶ ἀκολούθησαν τὸν Διδάσκαλό τους. Ζοῦσαν μαζί Του σὰν μία πνευματικὴ οἰκογένεια μέχρι τὴ στιγμή τῆς σύλληψής Του. Ἄκουσαν τὴ διδασκαλία Του, εἶδαν τὰ θαυμαστὰ ἔργα καὶ τὴν Ἀνάστασή Του. γ) Ὁ κύκλος τῶν τριῶν. Μεταξὺ τῶν δώδεκα ὁ Κύριος ξεχώριζε τρεῖς μαθητές, τοὺς ὁποίους παραλάμβανε σὲ σημαντικὰ γεγονότα τῆς ζωῆς Του, μὲ κορυφαῖο τὴ Μεταμόρφωσή Του. Στὸν κύκλο τῶν τριῶν ἀνήκε ὁ Πέτρος καὶ οἱ γιοὶ τοῦ Ζεβεδαίου, Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης.

2. Στὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης ὑπάρχουν τέσσερις κατάλογοι μὲ τὰ ὀνόματα τῶν δώδεκα μαθητῶν. Ἐνας στὸ Κατὰ Ματθαῖον (10,2-4), ἕνας στὸ Κατὰ Μάρκον (3,16-19), ἕνας στὸ Κατὰ Λουκᾶν (6,14-16) καὶ ἕνας στὶς Πράξεις (1,13). Τὸ Κατὰ Ἰωάννην δὲν ἔχει ἀντίστοιχο κατάλογο, ἀλλὰ σποραδικὰ ἀναφέρει τὰ ὀνόματα ἑννέα μαθητῶν ἀπὸ τὸν κύκλο τῶν δώδεκα. Ἄν καὶ ὀρισμένοι μαθητὲς ἀναφέρονται στοὺς καταλόγους μὲ διαφορετικὰ ὀνόματα, ἐνῶ καὶ ἡ σειρὰ τῶν ὀνομάτων τους διαφέρει ἀπὸ κατάλογο σὲ κατάλογο, ἡ ἀναγνώρισή τους εἶναι εὐκόλη καὶ γενικὰ ἀποδεκτὴ.

3. Τὰ ὀνόματα τῶν δώδεκα μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ εἶναι τὰ ἑξῆς:

α) Σίμων ἢ Πέτρος ἢ Κηφᾶς. Εἶναι ἀδελφὸς τοῦ Ἀνδρέα καὶ συγγραφέας δύο Καθολικῶν Ἐπιστολῶν τῆς Καινῆς Διαθήκης.

β) Ἀνδρέας. Εἶναι ἀδελφὸς τοῦ Πέτρου. Χαρακτηρίζεται Πρωτόκλητος, διότι χρονικῶς ὑπῆρξε ὁ πρῶτος μαθητὴς τοῦ Κυρίου.

γ) Ἰάκωβος. Εἶναι ἀδελφὸς τοῦ εὐαγγελιστῆ Ἰωάννη καὶ γιὸς τοῦ Ζεβεδαίου.

δ) Ἰωάννης. Εἶναι ἀδελφὸς τοῦ Ἰακώβου καὶ γιὸς τοῦ Ζεβεδαίου. Ἐγραψε τὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιο, τρεῖς Καθολικὲς Ἐπιστολὲς καὶ τὴν Ἀποκάλυψη. Τοῦ ἀποδίδονται οἱ χαρακτηρισμοὶ Θεολόγος, Ἠγαπημένος καὶ Παρθένος.

ε) Φίλιππος. Εἶναι φίλος τοῦ Βαρθολομαίου ἢ Ναθαναήλ.

στ) Βαρθολομαῖος ἢ Ναθαναήλ. Εἶναι φίλος τοῦ Φιλίππου. Τὰ συνοπτικὰ Εὐαγγέλια ἀναφέρουν τὸ ὄνομα Βαρθολομαῖος, ἐνῶ τὸ Κατὰ Ἰωάννην τὸ ὄνομα Ναθαναήλ.

ζ) Ματθαῖος ἢ Λευῖς. Εἶναι γιὸς τοῦ Ἀλφαίου καὶ συγγραφέας τοῦ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγελίου. Πρὶν γίνεи μαθητὴς τοῦ Κυρίου, ἦταν τελώνης.

η) Θωμᾶς, «...ὁ λεγόμενος Δίδυμος...». Ὁ προσδιορισμὸς «...Δίδυμος...» ἀποτελεῖ μετάφραση τοῦ ἑβραϊκοῦ ὀνόματος Θωμᾶς στὰ ἑλληνικά.

θ) Ἰάκωβος, ὁ τοῦ Ἀλφαίου. Αναφέρεται κατὰ τὸ ἔθος τῆς ἐποχῆς μὲ τὸ πατρώνυμό του, γιὰ νὰ διακρίνεται ἀπὸ τὸν ὁμώνυμό του Ἰάκωβο, τὸ γιὸ τοῦ Ζεβεδαίου.

ι) Ἰούδας Ἰακώβου ἢ Λεββαῖος ἢ Θαδδαῖος. Τὸ ὄνομα «...Ἰούδας Ἰακώβου...» ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Λουκᾶ στοὺς καταλόγους τοῦ Κατὰ Λουκᾶν καὶ τῶν Πράξεων. Ὁ χαρακτηρισμὸς

«...Ἰακώβου...» χρησιμοποιεῖται πρὸς διάκριση τοῦ συγκεκριμένου μαθητῆ ἀπὸ τὸν ὁμώνυμό του Ἰούδα, τὸν καλούμενο Ἰσκαριώτη. Ὁ Μάρκος ἀναφέρει μόνο τὸ προσωνύμιο «...Θαδδαῖος...». Ὁ Ματθαῖος παραθέτει καὶ δεύτερο ὄνομα καὶ προσωνύμιο: «...καὶ Λεββαῖος, ὁ ἐπικληθεὶς Θαδδαῖος...». Στὸ Κατὰ Ἰωάννην ἀναφέρεται μία φορὰ ὡς «...Ἰούδας, οὐχ ὁ Ἰσκαριώτης...» (14,22). Ὁ μαθητὴς αὐτὸς εἶναι τὸ κεντρικὸ πρόσωπο τῆς ἐργασίας μας.

ια) Σίμων ὁ κανανίτης. Πολλοὶ ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ προσδιορισμὸς κανανίτης δηλώνει καταγωγή ἀπὸ τὴν Κανᾶ. Ὑπάρχει καὶ σχετικὴ παράδοση πὺν ταυτίζει τὸν μαθητὴ τοῦ Κυρίου μὲ τὸν νυμφίο τοῦ γάμου τῆς Κανᾶ, ὅπου ὁ Κύριος μετέβαλε τὸ νερὸ σὲ κρασί (Ἰωάν.2,1-11). Τὸ πιθανότερο εἶναι ὅτι ὁ προσδιορισμὸς δὲν δηλώνει καταγωγή, ἀλλὰ σχέση μὲ τὴ θρησκευτικὴ ομάδα τῶν ζηλωτῶν, ὅπως ῥητὰ ἀναφέρεται στὸν κατάλογο τοῦ Λουκᾶ: «...καὶ Σίμωνα τὸν καλούμενον ζηλωτὴν...» (κανανίτης ἐβραϊστὶ σημαίνει ζηλωτῆς).

ιβ) Ἰούδας ὁ Ἰσκαριώτης. Ἀναφέρεται πάντα τελευταῖος, ὡς ὁ μαθητὴς πὺν πρόδωσε τὸν Χριστό. Ὁ χαρακτηρισμὸς Ἰσκαριώτης δηλώνει μᾶλλον τὴν καταγωγή του καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς διάκριση ἀπὸ τὸν ὁμώνυμό του, Ἰούδα Ἰακώβου (Λεββαῖο ἢ Θαδδαῖο). Στὸν κατάλογο τῶν Πράξεων τὸ ὄνομά του δὲν ἀναγράφεται μεταξὺ τῶν μαθητῶν καὶ ἀναφέρονται τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἀντικατάστασή του ἀπὸ τὸν Ματθία (1,15-26).

4. Ἐπικεντρώνοντας τὸ ἐνδιαφέρον μας στὸ πρόσωπο ἑνὸς ἐκ τῶν δώδεκα μαθητῶν τοῦ Κυρίου, καὶ εἰδικότερα σὲ αὐτὸ τοῦ Ἰούδα Ἰακώβου (Λεββαίου ἢ Θαδδαίου), θὰ προσπαθήσουμε, τὸ κατὰ δύναμιν, νὰ διασαφήσουμε τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ταυτότητά του. Ὁ πυρήνας τῆς ἀναζήτησής μας ἐστιάζεται στὴν ἀξιολόγηση μιᾶς ἀρχαίας παράδοσης πὺν κυριαρχεῖ στὴ δυτικὴ ἐκκλησία καὶ κυρίως ἀπὸ αὐτὴν εἰσηλθε στὸν χῶρο τῆς ὀρθόδοξης ἀνατολῆς. Ἡ παράδοση αὐτὴ, ταυτίζοντας τοὺς δύο ὁμώνυμους ἀποστόλους, δηλαδὴ τοὺς Ἰούδα Ἰακώβου καὶ τὸν ἐκ τῶν ἀδελφῶν τοῦ Κυρίου Ἰούδα, τὸν καλούμενο ἀδελφόθεο, ὑποστηρίζει ὅτι: α) ἓνας ἀπὸ τοὺς δώδεκα μαθητὲς τοῦ Κυρίου ἦταν καὶ ἀδελφὸς Του καὶ β) συγγραφέας τῆς Καθολικῆς Ἐπιστολῆς Ἰούδα εἶναι ὁ ἐκ τῶν δώδεκα Ἰούδας Ἰακώβου (Λεββαῖος ἢ Θαδδαῖος). Πρῶτα ὅμως πρέπει νὰ διευκρινίσουμε δύο εἰσαγωγικὰ ζητήματα: α) ποιοὶ εἶναι οἱ ἀναφερόμενοι στὰ Εὐαγγέλια ὡς «...ἀδελφοὶ...» τοῦ Κυρίου καὶ β) σὲ ποιούς ἀποδίδεται στὴν Καινὴ Διαθήκη ὁ περιφανῆς τίτλος τοῦ ἀποστόλου.

5. Πέντε πρόσωπα χαρακτηρίζονται στὰ Εὐαγγέλια ὡς ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου. Τὰ ὀνόματά τους εἶναι Ἰάκωβος (μεγάλος καὶ μικρός), Ἰωσῆς, Ἰούδας καὶ Σίμων (Ματθ.13,55. Μάρκ.6,3). Ὡς πρὸς τὴ σχέση τους μὲ τὸν Χριστὸ διατυπώθηκαν συνολικὰ ὀκτῶ ἀπόψεις πὺν σχετίζονται ἄμεσα μὲ τὸ ἀειπάρθενον τῆς Θεοτόκου. Ἐξὶ ἀπὸ αὐτὲς τὸ προϋποθέτουν, ἐνῶ δύο (μία ἀρχαία καὶ μία νεώτερη) τὸ ἀπορρίπτουν. Οἱ ἀπόψεις αὐτὲς εἶναι οἱ ἑξῆς:

α. Οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου εἶναι τέκνα τοῦ Ἰωσήφ καὶ τῆς Θεοτόκου, οἱ ὅποιοι μετὰ τὴν ὑπερφυσικὴ Του γέννηση ἔζησαν τὸν συνήθη ἔγγαμο βίο. Συνεπῶς, οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου εἶναι φυσικοὶ ὁμομήτριοι ἀδελφοὶ Του, πὺν ἀπὸ τὴν ἰουδαϊκὴ κοινωνία ἐθεωροῦντο καὶ ὁμοπάτριοι ἀδελφοὶ Του. Τὴν ἄποψη αὐτὴ ἀποδέχεται ὁ Τερτυλλιανός.

β. Οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου εἶναι τέκνα τοῦ Ἰωσήφ ἀπὸ τὸν πρῶτο του γάμο. Ἡ ἄποψη προέρχεται ἀπὸ ἀπόκρυφα Εὐαγγέλια καὶ ἐπικράτησε στὴν ἀνατολικὴ παράδοση. Συνεπῶς, οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου δὲν ἔχουν φυσικὴ συγγένεια μὲ Αὐτόν. Ὀνομάζονται ἔτσι, γιὰτὶ ὁ Χριστὸς ἐθεωρεῖτο ἀπὸ τὴν ἰουδαϊκὴ κοινωνία τῆς ἐποχῆς Του γιὸς τοῦ Ἰωσήφ καὶ κατὰ λογικὴ συνέπεια ὁμοπάτριος ἀδελφὸς τῶν παιδιῶν πὺν εἶχε ἀποκτήσει ὁ Ἰωσήφ ἀπὸ τὸν πρῶτο του γάμο. Ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς τὴν ἄποψη αὐτὴ ἀποδέχονται οἱ Κλήμης Ἀλεξανδρέας, Ὠριγένης, Γρηγόριος Νύσσης, Ἐπιφάνιος Κύπρου, Κύριλλος Ἀ-

Λεξανδρείας, Εὐθύμιος Ζυγαβηνός, Ἰάριος Πικταβίου, Ἀμβρόσιος Μεδιολάνων κ.ἄ.

γ. Οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου εἶναι πρῶτοι ἐξάδελφοί Του καὶ παιδιὰ «... τῆς ἀδελφῆς τῆς μητρὸς αὐτοῦ, Μαρίας τῆς τοῦ Κλωπᾶ...» (Ἰωάν. 19,25) «... τῆς τοῦ Ἰακώβου τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωσὴφ μητρὸς...» (Μάρκ. 15,40). Ἡ λέξις «ἀδελφός» καὶ «ἀδελφή» στὴν ἑλληνικὴ γλῶσσα μέχρι τὰ τέλη τοῦ Α' μ.Χ. αἰώνα δὲν ἀποδίδεται μόνο στοὺς φυσικοὺς ἢ ἑτεροθαλεῖς ἀδελφούς, ἀλλὰ καὶ σὲ ἀνθρώπους ποὺ συνδέονται μὲ εὐρύτερη συγγένεια αἵματος. Ἡ διάκριση γιὰ παράδειγμα ἀδελφοῦ καὶ ἐξάδελφου εἰσάγεται στὰ τέλη τοῦ Α' μ.Χ. αἰώνα. Τὴ συναντάμε στὰ ἔργα τοῦ Ἰώσηπου, ἐνῶ ὁ ἐθνικὸς λεξικογράφος Φρύνιχος λίγο ἀργότερα καταγγέλει τὴν εἰσαγωγή τῆς ὡς ἀπαράδεκτο νεολογισμό. Συνεπῶς ἐδῶ ἡ λέξις «ἀδελφή» μπορεῖ νὰ δηλώνει τὴν πρώτη καὶ τὴ δεύτερη ἐξαδέλφη, τὴ θεία, ἢ ἀκόμη καὶ τὴ συννυφάδα τῆς Θεοτόκου, ἀφοῦ δύο γυναῖκες ποὺ παντρεύονται δύο ἀδελφούς ἐθεωροῦντο ἀπὸ τὴν ἰουδαϊκὴ κοινωνία ἀδελφές. Ἀπὸ τὴ συνωνυμία πάντως τῶν δύο γυναικῶν συνάγεται ὅτι δὲν πρόκειται γιὰ φυσικὴ ἀδελφή τῆς Θεοτόκου, ἀφοῦ δὲν μπορεῖ δύο φυσικὲς ἀδελφές νὰ ἔχουν τὸ ἴδιο ὄνομα. Ὡς πρὸς τὴ σχέση τῆς μὲ τὸν Κλωπᾶ ἢ ἀδελφή τῆς Θεοτόκου ἄλλοτε θεωρεῖται σύζυγος καὶ ἄλλοτε κόρη του. Καὶ ἡ ἄποψη αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ συριακὰ ἀπόκρυφα, ἀναπτύχθηκε στὴ Δύση ἀπὸ τὸν Ἰερώνυμο καὶ μὲσω αὐτοῦ πέρασε στοὺς περισσοτέρους δυτικὸς συγγραφεῖς. Δὲν εἶναι τυχαῖο, τὸ ὅτι οἱ ὑποστηρικτὲς τῆς ταυτίζουσιν τοὺς ἀδελφούς τοῦ Κυρίου Ἰακώβο καὶ Ἰούδα μὲ τοὺς ὁμώνυμους μαθητὲς Του, Ἰακώβο τοῦ Ἀλφαίου καὶ Ἰούδα Ἰακώβου.

δ. Παραλλαγή τῆς ἄποψης αὐτῆς ὑποστηρίζει ὁ Θεοδώρητος. Κατ' αὐτὸν οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου εἶναι πρῶτοι ἐξάδελφοί Του καὶ παιδιὰ «... τῆς ἀδελφῆς τῆς μητρὸς αὐτοῦ, Μαρίας τῆς τοῦ Κλωπᾶ...», ἀλλὰ δὲν ταυτίζονται μὲ τοὺς ὁμώνυμους μαθητὲς Του.

ε. Οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου εἶναι φυσικὰ τέκνα τοῦ Ἰωσήφ καὶ νομικὰ τέκνα τοῦ ἀδελφοῦ του Κλωπᾶ, ὁ ὁποῖος νυμφεύτηκε τὴν ἀναφερόμενη στὸ Κατὰ Ἰωάννην «...Μαρίαν τὴν τοῦ Κλωπᾶ...» καὶ πέθανε ἄτεκνος. Συνεπῶς, οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου δὲν ἔχουν πραγματικὴ συγγένεια μὲ Αὐτόν. Ὀνομάζονται ἔτσι, διότι ὁ Χριστὸς ἐθεωρεῖτο ἀπὸ τὴν ἰουδαϊκὴ κοινωνία τῆς ἐποχῆς Του γιὸς τοῦ Ἰωσήφ καὶ κατὰ λογικὴ συνέπεια φυσικὸς ὁμοπάτριος ἀδελφός καὶ νομικὸς πρῶτος ἐξάδελφος τῶν παιδιῶν ποὺ ἀπέκτησε ὁ Ἰωσήφ ἀπὸ τὴ σύζυγο τοῦ νεκροῦ ἀδελφοῦ του. Τὴν ἄποψη αὐτὴ ἀποδέχεται ὁ Θεοφύλακτος.

στ. Μία νεώτερη ἄποψη ὑποστηρίζει ὅτι οἱ δύο ἀδελφοί, Ἰωσήφ καὶ Κλωπᾶς, νυμφεύθηκαν δύο διαφορετικὲς γυναῖκες μὲ τὸ ὄνομα Μαρία καὶ ἀπέκτησαν τέσσερις γιούς ὁ καθένας, στοὺς ὁποίους ἔδωσαν τὰ ἴδια ὀνόματα. Συνεπῶς, οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου εἶναι συνολικὰ ὀκτῶ ἄνδρες, ἐκ τῶν ὁποίων τέσσερις εἶναι φυσικοὶ ὁμομήτριοι ἀδελφοὶ Του, ποὺ ἐθεωροῦντο ἀπὸ τὴν ἰουδαϊκὴ κοινωνία καὶ ὁμοπάτριοι ἀδελφοὶ Του, ἐνῶ οἱ ἄλλοι τέσσερις δὲν ἔχουν συγγένεια μὲ Αὐτόν, ἀλλὰ ἐθεωροῦντο ἀπὸ τὴν ἰουδαϊκὴ κοινωνία πρῶτοι ἐξάδελφοί Του. Τὴν ἄποψη αὐτὴ ὑποστήριξε ὁ Hofmann καὶ οἱ ἀκόλουθοί του.

ζ. Ἀξιοσημείωτη εἶναι ἡ ἀποδιδόμενη στὸν Σ. Σάκκο ἄποψη. Σύμφωνα μὲ αὐτὴν, οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου εἶναι πέντε συνολικὰ ἄνδρες, ποὺ γεννήθηκαν ἀπὸ δύο ἀδελφούς, τὸν Ἰωσήφ καὶ τὸν Κλωπᾶ. Ὁ Ἰωσήφ ἀπέκτησε ἀπὸ τὸν πρῶτο του γάμο δύο γιούς, τοὺς ἀδελφόθεους Ἰακώβο καὶ Ἰούδα, ἐνῶ ὁ Κλωπᾶς ἀπέκτησε, ἀπὸ τὸν γάμο του μὲ τὴν ὁμώνυμη τῆς Θεοτόκου Μαρία, τρεῖς γιούς, τοὺς Ἰακώβο τὸν μικρὸ, Ἰωσὴφ καὶ Σίμωνα. Οἱ πέντε αὐτοὶ ἄνδρες δὲν ἔχουν πραγματικὴ συγγένεια μὲ τὸν Χριστό. Ὀνομάζονται ἀδελφοὶ Του, γιὰ τὸ ὅτι ὁ Κύριος ἐθεωρεῖτο ἀπὸ τὴν ἰουδαϊκὴ κοινωνία τῆς ἐποχῆς Του γιὸς τοῦ Ἰωσήφ καὶ κατὰ λογικὴ συνέπεια ὁμοπάτριος ἀδελφός καὶ πρῶτος ἐξάδελφός τους.

η. Παραθέτουμε τέλος την άποψη του Κ. Σιαμάκη. Στο έργο του «*Η Μητέρα του Κυρίου*», αναθεωρώντας την αποδιδόμενη στον Σ. Σάκκο άποψη του, υποστηρίζει, ότι ο Ίωσήφ είχε δύο, και όχι έναν, αδελφούς. Ο πρώτος ονομαζόταν Κλωπᾶς, ενώ ο δεύτερος είναι άγνωστος, διότι δεν μνημονεύεται στα Εὐαγγέλια. Οί τρεις αδελφοί έλαβαν γυναίκες (Ματθ. 1,20). Ο Ίωσήφ τῆ Θεοτόκο, ο Κλωπᾶς τὴν ὁμώνυμη τῆς Θεοτόκου Μαρία, ὁ δὲ τρίτος αδελφὸς μία άγνωστη γυναίκα. Ο Ίωσήφ και ἡ Μητέρα τοῦ Κυρίου ἔζησαν ἐν παρθενία και δὲν απέκτησαν απογόνους. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος για τὸν ὅποιο στὴν οἰκογένεια τοῦ Ίωσήφ δὲν μνημονεύεται ποτὲ ἡ παρουσία ἄλλων παιδιῶν. Στὴ διήγηση για παράδειγμα τῆς γέννησης ὁ Λουκᾶς ἀναφέρει, ὅτι ὁ Ίωσήφ πῆγε ἀπὸ τὴ Ναζαρέτ στὴ Βηθλεὲμ «...σὺν Μαριάμ τῇ μεμνηστευμένη αὐτῶ γυναικί, οὔση ἐγκύω...» (Λουκ.2,5), ἐνῶ οἱ ποιμένες στὸ σπήλαιο τῆς γέννησης «...ἀνεῦρον τὴν τε Μαριάμ και τὸν Ίωσήφ και τὸ βρέφος κείμενον ἐν τῇ φάτνῃ...» (Λουκ.2,16). Ο Λουκᾶς δὲν ἀναφέρει τὴν ὕπαρξη ἄλλων παιδιῶν. Ἄν ὅμως ὑπῆρχαν, θὰ ἔπρεπε νὰ ἀπογραφοῦν και συνεπῶς θὰ ἀκολουθοῦσαν ὑποχρεωτικὰ τὸν Ίωσήφ και τὴ Θεοτόκο στὸ ταξίδι. Ἐπίσης, κατὰ τὴ φυγὴ στὴν Αἴγυπτο ὁ Ίωσήφ «...παρέλαβε τὸ παιδίον και τὴν μητέρα αὐτοῦ νυκτὸς και ἀνεχώρησε...» (Ματθ.2,14). Δὲν θὰ ἄφηνε ὁ Ίωσήφ τὰ ἄλλα παιδιά του, ἂν ὑπῆρχαν, μόνον τους στὴ Ναζαρέτ. Ἡ Θεοτόκος λέει στὸν δωδεκαετῆ Χριστό: «...Τέκνον, τί ἐποίησας ἡμῖν οὕτως, ἰδοὺ ὁ πατήρ σου καὶ γὼ ὀδυνώμενοι ἐζητοῦμέν σε...» (Λουκ.2,48), ἀποδεικνύοντας ἔμμεσα τὴν ἀπουσία ἄλλων παιδιῶν, ἀφοῦ, ἂν αὐτὰ ὑπῆρχαν, θὰ ἀναζητοῦσαν μαζί με τὸν Ίωσήφ και τὴ Θεοτόκο τὸν χαμένο ἀδελφὸ τους. Ο Κλωπᾶς απέκτησε τρεῖς γιούς, τὸν Ἰάκωβο τὸν μικρό, τὸν Ίωσήφ καί, κατὰ τὴ μαρτυρία τοῦ Ἡγήσιππου, τὸν Σίμωνα. Ο τρίτος αδελφὸς απέκτησε δύο γιούς, τὸν Ἰάκωβο τὸν μεγάλο ἢ ἀδελφὸθεο και τὸν Ἰούδα τὸν ἀδελφὸθεο. Οἱ πέντε αὐτοὶ ἄνδρες, ἂν και δὲν εἶχαν πραγματικὴ συγγένεια με τὸν Χριστό, ἐθεωροῦντο ἀπὸ τὴν ἰουδαϊκὴ κοινωνία πρῶτοι ἐξάδελφοί Του και ὡς ἐκ τούτου ὀνομάζονται ἀδελφοί Του. Ἡ άποψη αὐτὴ ἐπιβεβαιώνεται και ἀπὸ τὸ ὅτι ὁ Κύριος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἀνέθεσε τὴ φροντίδα τῆς μητέρας Του στὸν μαθητὴ Του Ἰωάννη (Ἰωάν.19,25-27). Ἄν ὑπῆρχαν στὴν οἰκογένεια τοῦ Ίωσήφ παιδιά ποὺ ἐθεωροῦντο φυσικοὶ ἢ ἑτεροθαλεῖς ἀδελφοί Του, ὁ Χριστὸς δὲν θὰ χρειαζόταν νὰ ἀναθέσει σὲ μὴ συγγενικό Του πρόσωπο τὴν προστασία τῆς Παναγίας Μητέρας Του. Τὸ γεγονός τέλος ὅτι οἱ πρῶτοκοκοὶ γιοὶ τῶν δύο ἀδελφῶν τοῦ Ίωσήφ φέρουν τὸ ὄνομα τοῦ παπποῦ τους, ὅπως συνάγεται ἀπὸ τὴ γενεαλογία τοῦ Ματθαίου: «...Ἰακώβ δὲ ἐγέννησε τὸν Ίωσήφ, τὸν ἄνδρα Μαρίας, ἐξ ἧς ἐγεννήθη Ἰησοῦς, ὁ λεγόμενος Χριστός...» (Ματθ.1,16), ἐνισχύει ἀκόμη περισσότερο τὴν άποψη τοῦ Κ. Σιαμάκη. Ὑποθέτουμε δέ, ὅτι και ὁ Ίωσήφ θὰ ὀνόμαζε τὸν Κύριο Ἰακώβ, ἂν φυσικὰ δὲν εἶχε λάβει ἀπὸ τὸν Θεὸ τὴν ἐντολὴ νὰ τὸν ὀνομάσει Ἰησοῦ (Ματθ. 1,21).

6. Ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω, δεδομένης τῆς ἀειπαρθενίας τῆς Θεοτόκου, καθίσταται σαφές, ὅτι οἱ λεγόμενοι ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου δὲν εἶναι φυσικοὶ ἀδελφοὶ Του. Τοὺς ἀποδίδεται ἡ τιμητικὴ αὐτὴ προσφώνηση, διότι ἐθεωροῦντο ἀπὸ τὴν ἰουδαϊκὴ κοινωνία εἴτε ἑτεροθαλεῖς ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου, εἴτε πρῶτοι ἐξάδελφοί Του, φυσικοὶ ἢ νομικοί. Περίπτωση μακρινῆς ἐξ αἵματος συγγενείας ἀνάμεσα στὸν Χριστό και τοὺς ἀδελφούς Του ὑφίσταται μόνον ἂν ἡ ἀδελφὴ τῆς Θεοτόκου, «...Μαρία ἡ τοῦ Κλωπᾶ...», εἶναι ἐξαδέλφη, ἢ θεία, ἢ ἀνιψιά, ἢ κατὰ κάποιον ἄλλο τρόπο ἐξ αἵματος συγγενῆς τῆς Θεομήτορος, ὁ δὲ ἀναφερόμενος στὸ Ἰωάν.19,25 Κλωπᾶς δὲν εἶναι ἀδελφὸς τοῦ Ίωσήφ, ἀλλὰ κάποιος άγνωστος σύζυγος ἢ πατέρα τῆς ἐν λόγῳ Μαρίας. Αὐτὸ ὅμως εἶναι ἀπίθανο, διότι δὲν ἔχει ἰσχυρὰ ἐρείσματα στὶς ἀναφορὰς τῶν εὐαγγελίων και τὴν πρωτοχριστιανικὴ γραμματεία. Καὶ στὴν πε-

ρίπτωση αυτή πάντως δὲν θὰ ἐπρόκειτο γιὰ φυσικοὺς ἀδελφοὺς τοῦ Κυρίου. Ἀξιοσημείωτη εἶναι ἡ σιωπὴ τῶν Μεγάλου Βασιλείου καὶ Ἱεροῦ Χρυσόστομου, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀποδέχονται καμία ἀπὸ τὶς ἀρχαῖες ἀπόψεις, δὲν ἀντιπροτείνουν κάποια ἄλλη, ἀλλὰ ὑποστηρίζουν σαφῶς ὅτι οἱ λεγόμενοι ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου δὲν εἶναι φυσικοὶ ἀδελφοὶ Του.

7. Στὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης οἱ μαθητὲς τοῦ Κυρίου χαρακτηρίζονται συχνὰ ὡς ἀπόστολοι. Στὴ συνείδηση τῶν χριστιανῶν ἔχει ἐπικρατήσῃ ἡ λανθασμένη ἀποψη, ὅτι μόνον οἱ μαθητὲς τοῦ κύκλου τῶν δώδεκα δικαιοῦνται αὐτὸ τὸν χαρακτηρισμό. Ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ἀντίληψης γιὰ παράδειγμα στὴ χριστιανικὴ ἀγιογραφία ἀντικαθίστανται οἱ ἀσημότεροι τῶν δώδεκα ἀπὸ τοὺς Παῦλο καὶ Λουκᾶ, προκειμένου νὰ διατηρηθεῖ ὁ ἱερός ἀριθμός. Ὑπάρχει βέβαια μυστικὴ σχέση ἀνάμεσα στοὺς δώδεκα πατριάρχες τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ καὶ τὸν χορὸ τῶν δώδεκα μαθητῶν τοῦ Κυρίου. Ὁ Χριστὸς ἤθελε ὁ νέος Ἰσραήλ νὰ προέλθῃ ἀπὸ τοὺς δώδεκα μαθητὲς Του, ὅπως ὁ παλαιὸς Ἰσραήλ προῆλθε γενεολογικὰ ἀπὸ τοὺς δώδεκα γιους τοῦ πατριάρχῃ Ἰακώβ. Αὐτὸ ὅμως δὲν σημαίνει ὅτι μόνον ὁ κύκλος τῶν δώδεκα δικαιοῦται τὸν τιμητικὸ τίτλο τοῦ ἀποστόλου.

8. Τὰ βιβλία τῆς Καινῆς Διαθήκης ἀποδίδουν τὸν τίτλο τοῦ ἀποστόλου καὶ σὲ πρόσωπα ἐκτὸς τοῦ κύκλου τῶν δώδεκα. Ἀπόστολος ὀνομάζεται ὁ Παῦλος, τόσο στὶς Πράξεις (14, 14), ὅσο καὶ στὶς Ἐπιστολές του (Ρωμ. 11,13. Α' Κορ. 9,1. Α' Τιμ. 2,6 κ.ά.), ὁ Βαρνάβας (Πράξ. 14,14), ὁ συνεργάτης τοῦ Παύλου Ἐπαφρόδιτος (Φιλ. 2,25), ἐμμέσως δὲ καὶ οἱ ἐκ τῶν συνεργατῶν τοῦ Παύλου, Τιμόθεος καὶ Σιλουανός (πρβ. Α' Θεσ. 1,1 καὶ 2,7). Τὸ σημαντικό ὅμως γιὰ ἐμᾶς εἶναι ὅτι ἀπόστολος ὀνομάζεται καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου, Ἰακώβος ὁ ἀδελφόθεος (Γαλ. 1,19). Ὁ χαρακτηρισμὸς μάλιστα ἀποδίδεται στὸ Α' Κορ. 9,5-6 ἀθροιστικὰ στοὺς ἀδελφοὺς τοῦ Κυρίου, ὡς σημαντικὴ ομάδα τοῦ εὐρύτερου χοροῦ τῶν ἀποστόλων. Στὸ Α' Κορ. 15,5-7 τέλος ὁ Παῦλος λέει, ὅτι μετὰ τὴν Ἀνάστασή Του ὁ Χριστὸς «... ὤφθη Κηφᾶ, εἶτα τοῖς δώδεκα... εἶτα τοῖς ἀποστόλοις πᾶσι...». Ἡ ἔκφραση προϋποθέτει τὴν ὑπαρξὴ ἀποστόλων καὶ ἐκτὸς τοῦ κύκλου τῶν δώδεκα μαθητῶν. Συνεπῶς, οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου εἶναι καὶ καλοῦνται ἀπόστολοι, χωρὶς νὰ ἀνήκουν στὸν κύκλο τῶν δώδεκα. Στὴν πρωτοχριστιανικὴ γραμματεία ἐξάλλου ὁ τίτλος ἀποδίδεται καὶ σὲ πρόσωπα πού ἔζησαν μετὰ ἀπὸ τοὺς μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ. Ὁ θεοφόρος Ἰγνάτιος γιὰ παράδειγμα ἀποδίδει ἐμμέσως τὸν τίτλο αὐτὸ στὸν ἑαυτό του (Ἰγνάτιος Γ,3,3).

9. Ἡ Καινὴ Διαθήκη ἀναφέρει τὸν ἀδελφόθεο Ἰούδα μόνον ὀνομαστικὰ καὶ δὲν παρέχει πληροφορίες γιὰ τὸ πρόσωπό του. Παρὰ ὅμως τὴ σιωπὴ τῆς πολλοὶ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς τοῦ ἀποδίδουν τὸν τίτλο τοῦ ἀποστόλου. Σημαντικότεροι εἶναι οἱ Τερτυλλιανός, Ὁριγένης, Μέγας Ἀθανάσιος, Ἐπιφάνιος, Μέγας Φώτιος, Θεοφύλακτος, Γρηγόριος Παλαμᾶς, Ἱερώνυμος, ἱερός Αὐγουστίνος, Κύριλλος Ἀλεξανδρείας κ.ά. Ἀπὸ αὐτοὺς μόνον οἱ τρεῖς τελευταῖοι ταυτίζουν τὸν ἀδελφόθεο Ἰούδα μὲ τὸν Ἰούδα Ἰακώβου, τὸν μαθητὴ τοῦ Κυρίου. Οἱ ὑπόλοιποι εἴτε δὲν ἀποδέχονται τὴ συγκεκριμένη ταύτιση, εἴτε δὲν τὴν ἀναφέρουν, εἴτε τὴν ἀγνοοῦν. Θὰ μπορούσαμε γενικὰ νὰ ποῦμε, ὅτι οἱ δυτικοὶ συγγραφεῖς ἀποδέχονται κατὰ πλειοψηφία τὴν ταύτιση τῶν δύο ἀποστόλων, ἐνῶ οἱ ἀνατολικοὶ τὴν ἀπορρίπτουν στὴ συντριπτικὴ τους πλειοψηφία.

10. Φτάνοντας στὸν πυρῆνα τοῦ ἔργου μας, θέτουμε τὰ καίρια ἐρωτήματα: Ὑπῆρξαν ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου πού ἦταν παράλληλα καὶ μαθητὲς Του; Ὁ ἅγιος Ἰούδας ὁ ἀδελφόθεος καὶ ὁ ἐκ τῶν δώδεκα μαθητῶν τοῦ Κυρίου, Ἰούδας Ἰακώβου (Λεββαῖος ἢ Θαδδαῖος), εἶναι ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπο; Εἶναι ἡ Καθολικὴ Ἐπιστολὴ Ἰούδα ἔργο τοῦ ἀποστόλου Θαδδαίου; Ποιὰ εἶναι ἡ ἱστορικὴ ἀφετηρία αὐτῆς τῆς ἀποψης; Πῶς πέρασε στὴ χριστιανικὴ

γραμματεία και ύμνολογία; Μὲ τὰ ζητήματα αὐτὰ θὰ ἀσχοληθοῦμε στὴ συνέχεια.

11. Στὰ Εὐαγγέλια δὲν ὑπάρχουν ἀναφορὲς ποὺ ἐπιβεβαιώνουν τὴν παρουσία ἀδελφῶν τοῦ Κυρίου μεταξὺ τῶν μαθητῶν Του. Ὑπάρχει ὅμως μαρτυρία ποὺ ἐμφανίζει τοὺς ἀδελφούς Του νὰ δυσπιστοῦν στὸ πρόσωπό Του. Ἀναφέρει ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης: «...οὐδὲ γὰρ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευον εἰς αὐτόν...» (Ἰωάν.7,5). Ἡ ἀμφισβήτησή τους μάλιστα κάποτε ἔλαβε ἀκραῖα χαρακτηριστικά, ἀφοῦ ἔφτασαν στὸ σημεῖο νὰ ὑποστηρίξουν ὅτι ὁ Κύριος ἦταν παράφρονος (Μάρ.3,21). Ἀπὸ τίς ἐλάχιστες ἀλλὰ σαφεῖς ἀναφορὲς τῶν Εὐαγγελίων συνάγεται ὅτι οἱ θεωρούμενοι ὡς ἀδελφοὶ καὶ γενικότερα συγγενεῖς τοῦ Κυρίου, ἐξαιρουμένης τῆς Θεομήτορος, δὲν πίστευαν σὲ Αὐτὸν πρὶν τὴν Ἀνάστασή Του. Οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου ἐμφανίζονται γιὰ πρώτη φορὰ νὰ ἀποδέχονται τὸ πρόσωπό Του στὶς Πράξεις, ἀφοῦ μετὰ τὴν Ἀνάληψη οἱ ἕνδεκα μαθητὲς «...ἦσαν προσκαρτεροῦντες ὁμοθυμαδὸν τῇ προσευχῇ καὶ τῇ δεήσει σὺν γυναιξὶ καὶ Μαρίας τῇ μητρὶ τοῦ Ἰησοῦ καὶ σὺν τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ...» (1,14). Τὰ ἀνωτέρω μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ ὑποθέσουμε, ὅτι ἡ μεταστροφή τῶν ἀδελφῶν τοῦ Κυρίου συντελέσθηκε στὸ διάστημα τῶν σαράντα ἡμερῶν ποὺ μεσολάβησαν μετὰ τῆς Ἀνάστασης καὶ τῆς Ἀνάληψής Του. Τότε ὁ Χριστὸς ἐμφανίστηκε ἀναστημένος στοὺς ἀδελφούς Του (Α' Κορ. 15,7), αὐτοὶ δὲ πίστεψαν σὲ Αὐτὸν καὶ ἔγιναν σημαντικὰ στελέχη τῆς πρώτης χριστιανικῆς ἐκκλησίας. Ἴσως μάλιστα τότε ἡ Μητέρα τοῦ Κυρίου ἀποκάλυψε σὲ στενὸ κύκλο προσώπων τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ὑπερφυσικὴ Του γέννηση, τὴ σχέση της μὲ τὸν Ἰωσήφ καὶ ἄλλα γεγονότα τῆς ζωῆς Του. Ἡ μαρτυρία τῆς ἐδραίωσης τὴν πίστη τῶν ἀδελφῶν Του. Σὲ καμμία περίπτωση ὅμως δὲν συνάγεται ἀπὸ τίς ἀναφορὲς τῶν εὐαγγελίων, ὅτι κάποιος ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου ὑπῆρξε καὶ μαθητὴς Του.

12. Τὸ βασικὸ ἐπιχείρημα ὅσων ἀποδέχονται τὴν ταύτιση τῶν δύο προσώπων στηρίζεται στὴν πρωτοχριστιανικὴ γραμματεία καὶ σχετίζεται μὲ τὸν τίτλο τοῦ ἀποστόλου. Ἡ σκέψη τους ἀκολουθεῖ τὴν ἐξῆς πορεία: α) Ὁ ἀδελφὸς Θεοῦ Ἰούδας ὀνομάζεται ῥητὰ στὴν ἀρχαία παράδοση καὶ τὴν ὑμνολογία τῆς ἐκκλησίας ἀπόστολος. β) Αὐτὸ ἀποδεικνύει ὅτι ἀνήκε στὸν στενὸ κύκλο τῶν δώδεκα μαθητῶν, ἀφοῦ μόνον σὲ αὐτὸν ἀποδίδεται ὁ ἐν λόγω χαρακτηρισμὸς. γ) Συνεπῶς, ἓνας μαθητὴς ἐκ τῶν δώδεκα λεγόταν Ἰούδας καὶ ἦταν ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου. δ) Ἀποκλειομένου τοῦ Ἰούδα Ἰσκαριώτη, ὁ μόνος ποὺ μπορεῖ νὰ ταυτιστεῖ μὲ τὸν ἀδελφὸ Θεοῦ Ἰούδα εἶναι ὁ Ἰούδας Ἰακώβου (Λεββαῖος ἢ Θαδδαῖος). Εἶναι πασιφανές, ὅτι ἡ ἐπιχειρηματολογία τους εἶναι ἀβάσιμη, ἀφοῦ θεμελιώνεται στὴ λανθασμένη ἄποψη πὼς μόνον οἱ δώδεκα μαθητὲς τοῦ Κυρίου ὀνομάζονται ἀπόστολοι. Ὅπως ὅμως ἐξηγήσαμε προηγουμένως (βλέπε κεφ. 7-9), ἡ Καινὴ Διαθήκη καὶ ἡ πρωτοχριστιανικὴ γραμματεία ὀνομάζουν ἀποστόλους καὶ πρόσωπα ποὺ δὲν ἀνήκαν στὸν κύκλο τῶν δώδεκα μαθητῶν ἢ καὶ ἔζησαν μετὰ ἀπὸ αὐτούς. Συνεπῶς, τὸ ὅτι ἓνα ἱερὸ πρόσωπο, καὶ ἐν προκειμένῳ ὁ ἀδελφὸς Θεοῦ Ἰούδας, εἶναι καὶ ὀνομάζεται ἀπόστολος δὲν ἀποδεικνύει ὅτι ἀνήκε στὸν κύκλο τῶν δώδεκα μαθητῶν ἢ ὅτι ταυτίζεται μὲ κάποιον ἀπὸ αὐτούς.

13. Οἱ ὑποστηρικτὲς τῆς ταύτισης τῶν δύο ἀποστόλων ἔρχονται σὲ ἀκόμη πιὸ δύσκολη θέση, ὅταν προσπαθοῦν νὰ θεμελιώσουν ἀγιογραφικὰ τὴν ἄποψή τους. Τὸ μόνον τους ἐπιχείρημα εἶναι ἡ χρῆση τῆς γενικῆς «...Ἰακώβου...» ποὺ συνοδεύει τὸ ὄνομα τοῦ μαθητῆ Ἰούδα (Λεββαίου ἢ Θαδδαίου) στοὺς καταλόγους τοῦ Κατὰ Λουκᾶν καὶ τῶν Πράξεων. Κατὰ τὴ γνώμη τους, ἡ συγκεκριμένη γενικὴ δὲν δηλώνει τὸν πατέρα τοῦ μαθητῆ, ἀλλὰ τὸν ἀδελφὸ του. Συνεπῶς, πρέπει νὰ διαβάζεται: «...Ἰούδας, ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἰακώβου...», καὶ ὄχι «...Ἰούδας, ὁ υἱὸς τοῦ Ἰακώβου...». Τὸ ὅτι ὁ μαθητὴς Ἰούδας (Λεββαῖος ἢ Θαδδαῖος) χαρακτηρίζεται, κατ' αὐτούς, ἀδελφὸς τοῦ Ἰακώβου, τὸν ὁποῖο ταυτίζουν μὲ τὸν ἀδελφὸ-

θεοῦ Ἰακώβου, ἀποδεικνύει ἀγιογραφικὰ τὴν ταύτιση τῶν δύο προσώπων. Πρὸς ἐνίσχυση μάλιστα τῆς ἀποψῆς τους, ἐπικαλοῦνται τὸν χαιρετισμὸ τῆς Καθολικῆς Ἐπιστολῆς Ἰούδα, ὅπου ὁ συγγραφέας χαρακτηρίζει τὸν ἑαυτό του «...*Ἰούδαν, Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλον, ἀδελφὸν δὲ Ἰακώβου...*» (1,1). Τὸ ἐπιχείρημά τους εἶναι κατὰ βάση αὐθαίρετο, γιατί ἡ συνήθης χρῆση τῆς ἐν λόγω γενικῆς στὴν ἑβραϊκὴ γλῶσσα δηλώνει τὸν πατέρα τοῦ προσώπου πρὸς διάκριση ἀπὸ τοὺς ὁμώνυμους του. Εἶναι δηλαδή κάτι ἀντίστοιχο μὲ τὸ σημερινὸ ἐπίθετο ποὺ συνοδεύει τὸ ὄνομά μας. Καὶ οἱ γυναῖκες χρησιμοποιοῦσαν τὴ γενικὴ αὐτή, ἀναφέροντας τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα τους, ἂν ἦταν ἀνύπαντρες, ἢ τοῦ συζύγου τους, ἂν ἦταν παντρεμένες. Ἐξ οὗ καὶ ὁ μνημονευόμενος στὸ Ἰωάν. 19,25 Κλωπᾶς εἶναι πιθανότατα σύζυγος, καὶ ὄχι πατέρας, τῆς «...*ἀδελφῆς...*» τῆς Θεοτόκου. Τὸ νὰ δηλώνεται μὲ τὴ γενικὴ «...*Ἰακώβου...*» τὸ πατρώνυμο τοῦ μαθητῆ Ἰούδα (Λεββαίου ἢ Θαδδαίου) εἶναι ὡς ἐνδεχόμενον τουλάχιστον πολὺ πιθανότερο. Αὐτό, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἀπουσία ἀναφορῶν ἐπὶ τῶν ὁποίων θὰ μπορούσε νὰ στηριχθεῖ ἡ ἀναγνώριση μιᾶς ἐξαίρεσης στὸ γενικὸ κανόνα, μᾶς ὀδηγεῖ στὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ ἀναφερόμενος στὴ γενικὴ Ἰακώβος εἶναι ἓνας ἄγνωστος Ἰουδαῖος, πατέρας τοῦ μαθητῆ Ἰούδα (Λεββαίου ἢ Θαδδαίου) καὶ ἀπλὰ ὁμώνυμος τοῦ ἀδελφόθεου Ἰακώβου. Τὸ ὄνομά του χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὸν Λουκᾶ πρὸς διάκριση τοῦ Ἰούδα Ἰακώβου ἀπὸ τὸν ὁμώνυμό του, Ἰούδα τὸν Ἰσκαριώτη.

14. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν χαιρετισμὸ τῆς Καθολικῆς Ἐπιστολῆς τοῦ ἀδελφόθεου Ἰούδα, ὁ ὁποῖος ἀπὸ ταπείνωση δὲν χαρακτηρίζει τὸν ἑαυτό του ἀπόστολο ἢ ἀδελφὸ τοῦ Κυρίου, θὰ μπορούσε κανεὶς μὲ εὐκολία νὰ ἀντιστρέψει τὸ ἐπιχείρημά τους. Ἄν ὁ ἀδελφόθεος Ἰούδας ἀνήκει στὸν κύκλο τῶν δώδεκα καὶ ταυτίζεται μὲ τὸν Ἰούδα Ἰακώβου, γιατί δὲν χρησιμοποιεῖ στὸν χαιρετισμὸ του τὸν γνωστὸ τύπο τοῦ ὀνόματός του, θεωρώντας δεδομένο, ὅτι ὅλοι θὰ ἐκλάβουν τὴ γενικὴ «...*Ἰακώβου...*» ὡς ἀναφερόμενη στὸ πρόσωπο τοῦ ἀδελφοῦ του; Γιατί δηλαδή δὲν λέει: «...*Ἰούδας Ἰακώβου, Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος...*», ἀλλὰ νιώθει τὴν ἀνάγκη νὰ ἐξηγήσει σαφέστερα τὴ σχέση του μὲ τὸν ἀδελφόθεο Ἰακώβου; Εἶναι φανερό, ὅτι ὁ συγγραφέας τῆς Ἐπιστολῆς ἀποφεύγει τὴν ἔκφραση αὐτή, γιατί πιστεύει πῶς ἡ γενικὴ «...*Ἰακώβου...*» δὲν θὰ ἐκληφθεῖ ἀπὸ τοὺς ἀναγνώστες του ὡς ἀναφερόμενη στὸ πρόσωπο τοῦ ἀδελφοῦ του, ἀλλὰ τοῦ πατέρα του, καὶ ἔτσι θὰ τοὺς μπερδέψει, ἀντὶ νὰ τοὺς διαφωτίσει, θὰ συγχύσει τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ταυτότητά του, ἀντὶ νὰ τὰ διασαφήσει. Τολμᾶμε μάλιστα μὲ φόβο Θεοῦ νὰ ὑποθέσουμε, ὅτι ὁ ἀδελφόθεος Ἰούδας προσπαθεῖ νὰ ἀποφύγει τὸ λάθος τῶν ὑποστηρικτῶν τῆς ταύτισής του μὲ τὸν μαθητῆ Ἰούδα (Λεββαῖο ἢ Θαδδαῖο). Χαρακτηρίζει δηλαδή ῥητὰ τὸν ἑαυτό του «...*ἀδελφὸν Ἰακώβου...*», γιὰ νὰ τὸν διακρίνει μὲ ἀπόλυτη σαφήνεια ἀπὸ τὸν ὁμώνυμό του μαθητῆ τοῦ Κυρίου, τὸν γνωστὸ σὲ ὅλους ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα του ὡς Ἰούδα Ἰακώβου. Στὰ ἀνωτέρω προσθέτουμε τὴ γνώμη τοῦ Γ. Κεφαλιακοῦ, ὁ ὁποῖος ἐκτιμᾷ πῶς ἡ χρῆση τῆς γενικῆς «...*Ἰακώβου...*» στοὺς καταλόγους τοῦ Κατὰ Λουκᾶν καὶ τῶν Πράξεων εἶναι ἀπίθανο νὰ ἀναφέρεται στὸν ἀδελφὸ τοῦ μαθητῆ Ἰούδα (Λεββαίου ἢ Θαδδαίου). Σὲ μία τέτοια περίπτωση ὁ Λουκᾶς, ποὺ διακρίνεται γιὰ τὴν ἀκρίβεια τῶν ἐκφράσεών του, θὰ ἦταν σαφέστερος κατὰ τὴν ἐκφορὰ τοῦ λόγου του, ἐπειδὴ ὡς ἀδελφὸς τοῦ μαθητῆ Ἰούδα (Λεββαίου ἢ Θαδδαίου) θὰ μπορούσε νὰ νοηθεῖ ὄχι μόνον ὁ ἀδελφόθεος Ἰακώβος, ἀλλὰ καὶ οἱ δύο ὁμώνυμοί του μαθητές, δηλαδή οἱ Ἰακώβος Ζεβεδαίου καὶ Ἰακώβος Ἀλφαιίου. Ἀπὸ τὴν ἠθελημένη –καὶ ὄχι τυχαία– ἀσάφεια τῆς ἔκφρασης τοῦ Λουκᾶ συνάγεται διὰ τῆς εἰς ἄτοπον ἀπαγωγῆς ἢ ἀπόδοση τῆς γενικῆς στὸν πατέρα τοῦ μαθητῆ Ἰούδα (Λεββαίου ἢ Θαδδαίου), καὶ ὄχι στὸν ἀδελφὸ του.

15. Ἐφόσον ὁ ἀδελφόθεος Ἰούδας καὶ ὁ Ἰούδας Ἰακώβου εἶναι δύο διαφορετικὰ πρόσωπα,

ἐκ τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος ἦταν ἀδελφὸς καὶ ὁ δεύτερος μαθητὴς τοῦ Κυρίου, εἶναι φανερό ὅτι ἡ Καθολικὴ Ἐπιστολὴ τοῦ Ἰούδα εἶναι ἔργο τοῦ ἀδελφόθεου. Σὲ αὐτὸν ἄλλωστε ἀποδίδεται ἡ συγγραφή της ἀπὸ τὴν πρωτοχριστιανικὴ γραμματεία. Ὁ μαθητὴς τοῦ Κυρίου, Ἰούδας Ἰακώβου, θεωρεῖται συγγραφέας τῆς Ἐπιστολῆς μόνον ταυτιζόμενος μὲ τὸν ἀδελφόθεο Ἰούδα, καὶ ὄχι ἀντὶ αὐτοῦ, ὅλοι δὲ οἱ ἀποδεχόμενοι τὴν ταύτισή του μὲ τὸν ἀδελφόθεο Ἰούδα, τὸν ἀναγνωρίζουν καὶ ὡς συγγραφέα τῆς Καθολικῆς Ἐπιστολῆς τοῦ Ἰούδα.

16. Οἱ ἀρχαῖοι ἱστορικοὶ Ἰώσηπος καὶ Ἡγήσιππος βρίσκονται πολὺ κοντὰ στὰ γεγονότα τῆς Καινῆς Διαθήκης καὶ μᾶς δίνουν ἔγκυρες πληροφορίες. Στὰ ἔργα τους μνημονεύουν περιστασιακὰ τοὺς ἀδελφούς τοῦ Κυρίου καὶ εἰδικότερα τοὺς δύο ἀδελφόθεους, Ἰακώβου καὶ Ἰούδα, καὶ τὸν Σίμωνα. Στις ἐλάχιστες ἀλλὰ πολύτιμες ἀναφορές τους δὲν φαίνεται νὰ ταυτίζουν κάποιο ἀδελφὸ τοῦ Κυρίου μὲ τοὺς μαθητές Του ἢ κατὰ τὴ γνώμη μας ἀγνοοῦν αὐτὸ τὸ ἐνδεχόμενο. Τὴν ἴδια στάση τηροῦν ὅλοι οἱ ἐπιφανεῖς ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, ἀπὸ τοὺς Κλήμη Ἀλεξανδρεῖα καὶ Ὡριγένη μέχρι τὸν Ἰερώνυμο, ὁ ὁποῖος γιὰ πρώτη φορὰ τὸν Δ' μ.Χ. αἰῶνα ἐμφανίζεται ἀποδεχόμενος τὴν ταύτιση τοῦ ἀδελφόθεου Ἰούδα μὲ τὸν μαθητὴ τοῦ Κυρίου, Ἰούδα Ἰακώβου.

17. Ἀπὸ τὴ στιγμή πού ὁ Ἰερώνυμος ἀποδέχθηκε τὴν ἀφελῆ ἄποψη τῆς ταύτισης τοῦ ἀδελφόθεου Ἰούδα καὶ τοῦ Ἰούδα Ἰακώβου, συμπαρέσυρε στὸ λάθος τοῦ ἀρκετοῦς δυτικῶν καὶ ἀνατολικῶν συγγραφεῖς, συγχρόνους του καὶ κυρίως μεταγενέστερους του, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται οἱ ἱερός Αὐγουστῖνος καὶ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας. Ἐννοεῖται ὅτι ὅσοι ἀκολουθοῦν τὸν Ἰερώνυμο στὸ λάθος του, δὲν γνωρίζουν σὲ βάθος τὸ ζήτημα, ἀλλὰ ἀπλὰ τὸν ἀντιγράφουν, στηριζόμενοι στὸ κῆρος του καὶ θεωρώντας ἐκ προοιμίου ὀρθὴ τὴν ἄποψή του. Ἡ ἀποδοχὴ τῆς λανθασμένης ἄποψης τοῦ Ἰερώνυμου ἀπὸ τοὺς ἀντιγραφεῖς του ὀδήγησε μοιραῖα στὴν ἰσχυροποίηση καὶ τὴ διασπορά της, ἐνῶ μέσα ἀπὸ τὰ μεταγενέστερα συναξάρια συντελέστηκε ἡ διάχυσή της στὴ συνείδηση τῶν χριστιανῶν, τὴ λατρεία καὶ τὴν ὑμνογραφία, περὶ ὧν ὁ λόγος κατωτέρω.

18. Τὸ κρίσιμο ὅμως ἐρώτημα εἶναι: Ἀπὸ ποῦ ἀντλεῖ ὁ Ἰερώνυμος τὴ λανθασμένη ἄποψη τῆς ταύτισης τῶν δύο ἀποστόλων; Ποιὰ εἶναι ἡ πηγὴ πού τὸν παρέσυρε στὸ συγκεκριμένο λάθος; Ποιὸς εἶναι ὁ πραγματικὸς εἰσηγητὴς τῆς ταύτισης; Κατὰ τὴν ταπεινὴ μας γνώμη, ὁ Ἰερώνυμος ἀντλησε τὴ συγκεκριμένη ἄποψη ἀπὸ τὰ συριακῆς προέλευσης ἀπόκρυφα. Στὰ ἔργα αὐτά, ὅπως ῥητὰ ἀναφέρεται στὸ ἀποδιδόμενο στὸν Σ. Σάκκο «Υπόμνημα εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἰούδα» (βλπ. κεφ. 24), οἱ δύο ἀπόστολοι ταυτίζονται γιὰ πρώτη φορὰ. Ἐννοεῖται ὅτι οἱ πραγματικοὶ εἰσηγητὲς τῆς ταύτισής τους εἶναι οἱ ἄγνωστοι συγγραφεῖς τῶν συριακῶν ἀποκρύφων πού, ἀκολουθώντας τὸ κακὸ ἔθος τῆς ἐποχῆς τους, ἰδιοποιοῦνται τὰ ὀνόματα τῶν ἀποστόλων. Ἡ συγκεκριμένη ἄλλωστε ταύτιση δὲν εἶναι ἡ μοναδική, ἀφοῦ κατὰ καιροὺς ὑποστηρίχθηκε ἀπὸ διαφόρους, ὅτι καὶ ἄλλοι ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου, ὅπως οἱ Ἰακώβος ὁ μικρὸς καὶ Σίμων, ἦταν ταυτόχρονα καὶ μαθητές Του, ταυτιζόμενοι μὲ τοὺς Ἰακώβου τοῦ Ἀλφαίου καὶ Σίμωνα τὸν κανανίτη.

19. Ὁ Κ. Σιαμάκης ὑποστηρίζει πῶς ὁ Ἰερώνυμος βρῆκε, κατὰ πᾶσα πιθανότητα, τὴν ἄποψη τῆς ταύτισης τῶν δύο ἀποστόλων στὸ συριακὸ ἀπόκρυφο «Διδαχὴ Ἀδδαίου» ἢ «Πράξεις Ἀδδαίου». Διευκρινίζει μάλιστα, ὅτι: α) τὰ ὀνόματα Θαδδαῖος καὶ Ἀδδαῖος εἶναι ταυτόσημα. Τὸ ὄνομα Ἀδδαῖος προέκυψε ἀπὸ τὴν ἀδυναμία τοῦ ἀγνώστου συγγραφέα τοῦ ἀπόκρυφου ἔργου νὰ διαβάσει σωστὰ στοὺς μεγαλογράμματους χειρόγραφους κώδικες τῶν εὐαγγελίων τὸ γράμμα «Θ». Αὐτὸ γραφόταν σὰν ἕνας κύκλος, στὸ κέντρο τοῦ ὁποῖου ἔμπαινε μία τελεία. Ἐπειδὴ δὲν διέκρινε τὴν τελεία, εἶδε τὸ γράμμα «Θ» σὰν «Ο», τὸ ἐ-

ξέλαβε σὰν ἄρθρο καὶ διάβασε τὸ ὄνομα «ΘΑΔΔΑΙΟΣ» ὡς «Ο ΑΔΔΑΙΟΣ». Μετέφερε, στὴ συνέχεια, τὸ λάθος στὸ πρωτότυπο συριακὸ ἔργο του καὶ ἀπὸ αὐτὸ πέρασε στὰ συριακὰ ἀντίγραφα καὶ τὶς μεταφράσεις τους. Τὸ ἴδιο λάθος ὑπάρχει καὶ στὴν κριτικὴ ἔκδοση τοῦ κειμένου τῆς Καινῆς Διαθήκης στὸ χωρίο: «... καὶ ὁμολογουμένως μέγα ἐστὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον· Θεὸς ἐφανερώθη ἐν σαρκί...» (Α' Τιμ.3,16). Σὲ αὐτὸ οἱ ἐρευνητές, διαβάζοντας λανθασμένα τὸ γράμμα «Θ» σὰν «Ο», ἀπέδωσαν, παρὰ τὴν πασιφανῆ ἀσυνταξία τῆς ἔκφρασης, τὴ συντομογραφία τῆς λέξης «... Θεός...» (ΘΣ) μὲ τὴν ἀναφορικὴ ἀντωνυμία «... ὅς...» (βλπ. Eberhard Nestle, Erwin Nestle καὶ Kurt Aland. NOVUM TESTAMENTUM GRAECE, ἐκδ. 24η, 1960). β) στὸ συγκεκριμένον ἀπόκρυφο τὰ πρόσωπα τῶν δύο ἀποστόλων ταυτίζονται ἄμεσα. Θεωρώντας ὁ Ἰερώνυμος ὀρθῆ αὐτὴ τὴν πληροφορία, ὀδηγήθηκε στὴν ἀποδοχὴ τῆς ταύτισής τους. γ) ὁ Ἰερώνυμος στηρίχθηκε σὲ ἀρχαιότερη ἀπὸ τὴν σήμερα σωζόμενη ἔκδοση τοῦ συγκεκριμένου ἀποκρύφου, ἢ ὅποια πιθανότατα εἶναι μεταγενέστερή του, γιατί ἂν εἶχε βρεῖ στὸ ἀπόκρυφο ἔργο τὸν νεστοριανικὴς προέλευσης σωζόμενο κατάλογο τῶν βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης, θὰ ἀπέριπτε συνολικὰ τὸ κείμενο, μαζὶ δὲ μὲ αὐτὸ καὶ τὴν ἀποψη τῆς ταύτισης τῶν δύο ἀποστόλων.

20. Τὴν ταύτιση τῶν ἀποστόλων ἀπορρίπτουν καὶ νεώτεροι ἐρμηνευτές. Ὁ Π. Τρεμπέλας στὸ εἰσαγωγικὸ σημεῖωμα τῆς Καθολικῆς Ἐπιστολῆς Ἰούδα λέει: «... ὁ συγγραφεὺς κατονομάζει ἑαυτὸν ἀδελφὸν μὲν τοῦ Ἰακώβου, οὐχὶ δὲ καὶ ἀπόστολον. Δὲν εἶναι λοιπὸν ὁ ἐκ τῶν δώδεκα Ἰούδας, ὁ γνωστὸς καὶ ὑπὸ τὸ ἐπώνυμον Θαδδαῖος ἢ Λεββαῖος, ἀλλ' εἶναι εἷς τῶν νομιζομένων ἀδελφῶν τοῦ Κυρίου, εἷς δηλ. ἐκ τῶν νιῶν, τοὺς ὁποίους ὁ Ἰωσήφ εἶχεν ἀποκτήσει ἐκ γυναικός, μετὰ τῆς ὁποίας εἶχεν συζευχθῆ πρὸ τοῦ μνηστευθῆ τὴν Θεοτόκον...» (σελ. 990).

21. Κατὰ παρόμοιο τρόπο, ὁ Π. Τρεμπέλας στὸ ὑπόμνημά του στὸ Κατὰ Ἰωάννην, ἐρμηνεύοντας τὸ «... λέγει αὐτῷ Ἰούδας, οὐχ ὁ Ἰσκαριώτης...» (Ἰωάν. 14,22), λέει: «... Πρόκειται περὶ τοῦ Ἰούδα, τοῦ υἱοῦ Ἰακώβου (Λουκ. στ' 16· Πράξ. α' 13), ὅστις ἐκαλεῖτο καὶ Θαδδαῖος καὶ Λεββαῖος (Ματθ. ι' 3· Μάρκ. γ' 18)...» (σελ. 525). Τὸ ἴδιο ὑποστηρίζει καὶ ὁ Ν. Σωτηρόπουλος στὸ ὑπόμνημά του στὸ Κατὰ Ἰωάννην (τόμος Β', σελ. 376-377).

22. Ὁ Ἰ. Κολιτσάρας στὸν πρόλογο τῆς Καθολικῆς Ἐπιστολῆς τοῦ Ἰούδα (σελ. 884) λέει: «... Μέσα στὴν Κ. Διαθήκην ὑπάρχουν δύο ἐκλεκτοὶ ἄνδρες μὲ τὸ ὄνομα Ἰούδας. Ἐνας εἶναι ὁ ἀπόστολος Ἰούδας, υἱὸς τοῦ Ἰακώβου, ὁ ἐκ τῶν δώδεκα, καὶ ἄλλος ὁ ἀδελφὸς τοῦ ἀδελφοθέου Ἰακώβου, τέκνον τοῦ Ἰωσήφ ἐξ ἄλλης γυναικός, θεωρούμενος καὶ αὐτὸς ὡς ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου (Ματθ. ιγ' 55). Αὐτὸς ὁ Ἰούδας (δηλ. ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου) ἔγραψε τὴν Καθολικὴν Ἐπιστολήν...». Ἐρμηνεύοντας δὲ τὴ φράση: «... οὐδὲ γὰρ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἐπίστευον εἰς αὐτὸν...» (Ἰωάν. 7,5) λέει ὅτι ὁ ἀδελφὸς Ἰούδας πίστεψε στὸν Χριστὸ μετὰ τὴν Ἀνάστασή Του.

23. Ὁ Θεόδωρος Ζωγράφος στὸ ἔργο του «Ἐρμηνεία εἰς τὴν καθολικὴν Ἐπιστολήν τοῦ ἀποστόλου Ἰούδα, ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου» καὶ εἰδικότερα στὸ κεφάλαιο «Περὶ τοῦ συγγραφέως τῆς Ἐπιστολῆς», λέει: «... Ὁ συγγραφεὺς τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς καλεῖ ἑαυτὸν «Ἰούδαν, Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλον, ἀδελφὸν δὲ Ἰακώβου» (Ἰούδα στ. 1), ἐννοουμένου ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο τοῦ μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν περιβοήτου ἐκείνου προσώπου, τοῦ στύλου τῆς μητρὸς τῶν Ἐκκλησιῶν, τοῦ ἀδελφοθέου Ἰακώβου, τοῦ πρώτου ἱεράρχου τῶν Ἱεροσολύμων. Ἦτο λοιπὸν οὗτος εἷς τῶν κατὰ σάρκα ἀδελφῶν τοῦ Κυρίου (Ματθ. ιγ' 55· Μάρκ. στ' 3), τέκνων ὄντων τοῦ μνηστήρος Ἰωσήφ ἐκ προτέρας συζύγου, καὶ δὲν δύναται νὰ ταυτισθῆ πρὸς τὸν ἐκ τῶν δώδεκα Ἀποστόλων Ἰούδαν υἱὸν τοῦ Ἰακώβου, τοῦ ἐπιλεγομένου καὶ Λεββαίου (Ματθ. ι' 3) καὶ Θαδδαίου (Μάρκ. γ' 19)· διότι ὁ συγγραφεὺς τῆς ἐπιστολῆς ταύτης διακρίνει ἑαυτὸν τῶν ἀποστόλων σαφῶς (στ. 17) καὶ ὀνομάζει οὐχὶ υἱὸν ἀλλ' ἀδελφὸν τοῦ Ἰακώβου (στ. 1), λίαν γνωστοῦ ἐν τῇ

Ἐκκλησία καὶ λίαν σημαίνοντος προσώπου...» (σελ. 3). Ἐπίσης, στὸ εἰσαγωγικὸ τοῦ σημείωμα στὴν Καθολικὴ Ἐπιστολὴ τοῦ Ἰακώβου τοῦ ἀδελφόθεου γράφει: «... Οὗτος ἦτο υἱὸς τοῦ μνήστορος Ἰωσήφ ἐκ προτέρας γυναικὸς πρεσβύτερος τῶν λοιπῶν υἱῶν αὐτοῦ, τῶν ἀναφερομένων ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ Ἰωσή, Σίμωνος καὶ Ἰούδα (Ματθ. ιγ' 55), καὶ μόνος αὐτὸς ἐκ τούτων ἐκλήθη ἀδελφόθεος διὰ τὸν ἕξοχον αὐτοῦ χαρακτήρα καὶ τὰς μεγάλας ἀρετάς. Ὅτι οἱ υἱοὶ οὗτοι τοῦ Ἰωσήφ Ἰακώβος, Ἰούδας καὶ Σίμων δὲν ἦσαν οἱ αὐτοὶ πρὸς τοὺς ἀποστόλους Ἰακώβον τὸν τοῦ Ἀλφαίου, Ἰούδαν τὸν τοῦ Ἰακώβου καὶ Σίμωνα τὸν Κανανίτην φαίνεται ἐκ τοῦ χαρακτηρισμοῦ αὐτῶν ὡς ὄντων υἱῶν ἄλλων πατέρων καὶ πρὸς ἀλλήλους μὴ ἀδελφῶν, τὸ δὲ ἐκ τοῦ ὅτι ρητῶς ἐν τῇ Κ. Διαθήκῃ οἱ ἀδελφοὶ οὗτοι τοῦ Κυρίου τῶν μαθητῶν διακρίνονται (Ματθ. ιβ' 46), καὶ ἐνῶ οἱ μαθηταὶ ἀπ' ἀρχῆς ἐπίστευον εἰς Αὐτὸν (Ἰωάν. α' 42 καὶ 46), οἱ ἀδελφοὶ του δὲν ἐπίστευον (Ἰωάν. ζ' 1-10)...» (σελ. 5-6).

24. Ὁ Σ. Σάκκος στὸ φερόμενο ἐπ' ὀνόματί του «Ἐπίσημα εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἰούδα», ἀναφερόμενος στοὺς ἀδελφόθεους Ἰακώβου καὶ Ἰούδα, γράφει: «... Οἱ δύο αὐτοὶ ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου δὲν εἶνε βεβαίως οἱ αὐτοὶ πρὸς τοὺς ἐκ τῶν δώδεκα μαθητῶν αὐτοῦ Ἰακώβον τὸν Ἀλφαίου καὶ Ἰούδαν τὸν Ἰακώβου, ἀλλὰ διάφοροι. Ἡ ἀτυχὴς αὐτῆ ταύτισις, ἀρχὴν λαβοῦσα ἢ ἐκ τῆς συριακῆς ἀποκρύφου φιλολογίας ἢ ἐκ τοῦ Ἰερωνύμου ἀντλοῦντος ἐκ τῆς φιλολογίας ταύτης, ἠὲδοκίμησεν ἐν τῇ Δύσει, ἐμφανίζεται δὲ καὶ εἰς ἀνώνυμα συναξάρια τῶν ἀνατολικῶν ἢ σπανίως καὶ σὲ συγγραφεῖς. Βασίζεται εἰς ὠρισμένα σαθρὰ δεδομένα, ὅπως π.χ. ὅτι δὲν εἶνε δυνατὸν οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Κυρίου νὰ μὴ εἶνε μαθηταὶ του... ἢ ὅτι ἀπόστολοι ἦσαν μόνον οἱ δώδεκα, κατ' ἐξαιρέσειν ἔστω καὶ ὁ Παῦλος, καὶ συνεπῶς οἱ ἀδελφοὶ του, ἀπόστολοι ὄντες, ἦσαν ὅπωςδὴποτε καὶ ἐκ τῶν δώδεκα...» (σελ. 76-77).

25. Παραθέτουμε τέλος τὴ γνώμη τοῦ ἀγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτη, ὁ ὁποῖος, ἀποδεχόμενος τὸ λάθος τοῦ Ἰερωνύμου, ταυτίζει τοὺς ἀδελφόθεο Ἰούδα καὶ Ἰούδα Ἰακώβου. Ἐνῶ ὅμως τοὺς ταυτίζει, ἀντιφάσκει πρὸς τὸν ἑαυτό του, ἀποδεχόμενος τὴν πληροφορία τῶν ἀποκρύφων, ὅτι ὁ ἐν λόγῳ μαθητὴς καταγόταν ἀπὸ τὴν Ἐδεσσα τῆς Συρίας. Δὲν εἶναι ὅμως δυνατὸν ὁ μαθητὴς Ἰούδας Ἰακώβου νὰ εἶναι ταυτόχρονα καὶ ἀδελφόθεος καὶ καταγόμενος ἀπὸ τὴν Ἐδεσσα τῆς Συρίας. Απορρίπτει μάλιστα τὴν ἄποψη τῆς Χρονολογίας τοῦ Γεωργίου Συγκέλλου, ὅτι ὑπῆρχαν δύο μαθητὲς τοῦ Κυρίου μὲ τὸ ὄνομα Λεββαῖος ἢ Θαδδαῖος, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ ἓνας ἀνῆκε στὸν κύκλο τῶν δώδεκα, ἐνῶ ὁ ἄλλος δὲν μνημονεύεται στὰ Εὐαγγέλια καὶ ἀνῆκε στὸν κύκλο τῶν ἑβδομήκοντα, ἂν καὶ μὲ αὐτὴν ἐπιχειρεῖται, ἀνεπιτυχῶς βέβαια, ἡ διόρθωσις αὐτῆς τῆς ἀντίφρασης. Οἱ θέσεις τοῦ Ἁγίου Νικοδήμου φαίνονται στὸ ἔργο του «Ἐρμηνεία εἰς τὰς ἑπτὰ Καθολικὰς Ἐπιστολάς τῶν ἀργίων ἀποστόλων», ὅπου γράφει: «... Ἔστι δὲ ὁ ἀπόστολος οὗτος ἀπὸ τοὺς δώδεκα ὁποῦ ἐδιάλεξεν ὁ Κύριος, καθὼς μαρτυρεῖ ὁ θεῖος Λουκᾶς ἐν τῷ κατ' αὐτὸν ἀγίῳ Εὐαγγελίῳ, ὀνομάζων αὐτὸν «... Ἰούδαν Ἰακώβου...» (Λουκ. στ' 16). Καὶ εἰς τὰς Πράξεις «... Ἰούδας Ἰακώβου...» (Πράξ. α' 3). Καθὼς δηλαδὴ καὶ ὁ ἴδιος οὗτος ἀπόστολος ἐδῶ ὀνομάζει τὸν ἑαυτὸν του «... Ἰούδας, Ἰησοῦ Χριστοῦ δοῦλος, ἀδελφὸς δὲ Ἰακώβου...». Σημείωσαι δὲ ὅτι ὁ ἀπόστολος οὗτος Ἰούδας ἔχει τρία ὀνόματα. Ὁ μὲν γὰρ εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος, Ἰούδαν Ἰακώβου αὐτὸν ὀνομάζει. Ὁ δὲ Ματθαῖος Λεββαῖον αὐτὸν καλεῖ καὶ Θαδδαῖον (κεφ. ι' 3). Ὁμοίως καὶ ὁ Μᾶρκος Θαδδαῖον αὐτὸν ὀνομάζει (κεφ. γ' 18). Ὅθεν ὁ Θεοφύλακτος Βουλγαρίας ἐρμηνεύων τὸ δέκατον κεφάλαιον τοῦ Ματθαίου λέγει· Ἦν καὶ ἕτερος Ἰούδας (παρὰ τὸν Ἰσκαριώτην δηλαδὴ) ὁ καὶ Λεββαῖος καὶ Θαδδαῖος...» (σελ. 678), καὶ στὸ συναξάρι τῆς 21ης Αὐγούστου: «... Τῷ αὐτῷ μηνὶ Αὐγούστῳ ΚΑ', μνήμη τοῦ ἀγίου ἀποστόλου Θαδδαίου, τοῦ καὶ Λεββαίου. Οὗτος ἦτο ἀπὸ τὴν πόλιν Ἐδεσσαν, ... Μετὰ ταῦτα ἰδὼν τὸν Δεσπότην Χριστὸν καὶ τὰ ἄ-

πειρα θαύματα ὅσα ἐτέλει, ἀκούσας δὲ καὶ τὴν διδασκαλίαν Του ἠκολούθησεν αὐτὸν ἕως τὸ σωτήριον Πάθος...». Στὴ δὲ ὑποσημείωση τοῦ συναξαρίου λέει: «... Σημειώσαι, ὅτι τοῦτον τὸν ἀπόστολον συναριθμεῖ ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος μετὰ τῶν δώδεκα ἀποστόλων λέγων· «... Καὶ Λευαῖος ὁ ἐπικληθεὶς Θαδδαῖος...» (Ματθ. ι' 3). Ὅθεν οὐκ ὀρθῶς λέγει αὐτὸν ἐκ τῶν ἑβδομήκοντα Γεώργιος Σύγκελλος ἐν τῇ Χρονολογίᾳ. Ἐν δὲ τῇ δεκάτῃ ἐνάτῃ τοῦ Ἰουνίου λέγεται ὅτι ὁ Θαδδαῖος οὗτος εἶναι ὁ αὐτὸς μὲ τὸν Ἰούδα Ἰακώβου...». (Ἁγ. Νικοδήμου Ἁγιορείτη, Συναξαριστής, τ. 6ος, ἐκδ. «Ὁρθόδοξη Κυψέλη», σελ. 242-253).

26. Δὲν μᾶς ἐκπλήσσει ἡ στάση τοῦ ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἁγιορείτη, οὔτε μᾶς σκανδαλίζει. Ὁ ἅγιος Νικόδημος εἶχε πρόσβαση ὄχι μόνο στοὺς ἀρχαίους δυτικούς συγγραφεῖς, ἀλλὰ καὶ στοὺς συγχρόνους του ρωμαιοκαθολικούς. Σὲ αὐτοὺς συνάντησε τὴν ἀφελῆ ἄποψη τῆς ταύτισης τῶν Ἰούδα ἀδελφόθεου καὶ Ἰούδα Ἰακώβου. Τὴν ἴδια ἄποψη βρῆκε καὶ στὰ συριακῆς προελεύσεως ἀνατολικά συναξάρια, τὰ παλαιόθεν γνωστὰ καὶ προσφιλῆ στοὺς μοναχοὺς. Θεωρώντας τὴν λοιπὸν διασταυρωμένη ἀπὸ τὶς πηγές, τὴν ἀποδέχθηκε καὶ τὴν ὑποστήριξε, προσπαθώντας καλοπροαίρετα νὰ ἐναρμονίσει τὶς φανταστικὲς ἢ ἀνακριβεῖς ἐξ ἀποκρύφων ἀναφορὲς τῶν συναξαρίων, τὶς ὁποῖες λανθασμένα θεωρεῖ ἔγκυρες, μὲ τὶς ἀναφορὲς τῶν γνήσιων βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης. Μὲ τὸν ἴδιο ἄλλωστε τρόπο πέρασε ἡ ἄποψη τῆς ταύτισης τῶν δύο ἀποστόλων στὴ χριστιανικὴ ὑμνολογία καὶ λατρεία. Οἱ ὑμνογράφοι εἶναι κατὰ κανόνα μοναχοί. Γνωρίζοντας λοιπὸν ἀπὸ τὰ συναξάρια τὴν ἄποψη τῆς ταύτισης καὶ ἀποδεχόμενοι χωρὶς καμμία κριτικὴ ἔρευνα τὴν ὀρθότητά της, τὴν εἰσάγουν στοὺς ὕμνους πού συνθέτουν. Τὰ ἴδια ἰσχύουν γιὰ τοὺς διασκευαστὲς τῶν λειτουργικῶν βιβλίων, καί, ἐν προκειμένῳ, τῶν μηναιῶν τοῦ Ἰουνίου καὶ τοῦ Αὐγούστου. Ἐπηρεασμένοι ἀπὸ τὶς διηγήσεις τῶν συναξαρίων, ἀποδέχονται χωρὶς ἔλεγχο τὶς ἀνακριβεῖς τῶν ἀκολουθιῶν καὶ τὶς εἰσάγουν στὴ λατρεία τῆς Ἐκκλησίας.

27. Κατὰ τὴ γνώμη μας, ἡ ἑορτὴ τῆς 19ης Ἰουνίου εἶναι ἀφιερωμένη στὸν ἅγιο ἀπόστολο Ἰούδα τὸν ἀδελφόθεο, ἐνῶ ἡ ἑορτὴ τῆς 21ης Αὐγούστου εἶναι ἀφιερωμένη στὸν ἅγιο ἀπόστολο Ἰούδα τὸν Λεββαῖο ἢ Θαδδαῖο, τὸν ἐκ τοῦ κύκλου τῶν δώδεκα μαθητῆ τοῦ Κυρίου. Ἡ ὑπάρχουσα ἀκολουθία τῆς 19ης Ἰουνίου, ὡς ἀποδεχόμενη τὴ λανθασμένη ἄποψη τῆς ταύτισης τῶν δύο ἀποστόλων, πρέπει νὰ ἀντικατασταθεῖ.

28. Στὸ Σαββαῖτικο Τυπικὸ τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1545 ὑπάρχουν ἤδη οἱ δύο ἑορτὲς μὲ τὴ μορφή πού τὶς βλέπουμε σήμερα. Στὴν ἑορτὴ τῆς 19ης Ἰουνίου (σελ. 131) ἀναγράφεται: «... εἰς τὰς ιθ', τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Ἰούδα, συγγενοῦς τοῦ Κυρίου...» καὶ δίνεται ἀπολυτικίον τοῦ ἀποστόλου (Ἦχος α'. Τὸν τάφον Σου Σωτήρ.) «... Χριστοῦ σε συγγενῆ, ὦ Ἰούδα εἰδότες, καὶ μάρτυρα στερρόν, ἱερῶς εὐφημοῦμεν, τὸν πλάνον πατήσαντα, καὶ τὴν πίστιν τηρήσαντα, ὅθεν σήμερον τὴν παναγίαν σου μνήμην ἐορτάζοντες ἀμαρτημάτων τὴν λύσιν, εὐχαῖς σου λαμβάνομεν...». Στὸ τέλος ὑπάρχει ἡ ἐξῆς τυπικὴ ἔνδειξη: «... Ζῆτει τὴν ἀκολουθίαν ἐν Ἀπριλίῳ κζ'...», στὴν ἑορτὴ δηλαδὴ τοῦ «... Ἁγίου ἱερομάρτυρος Συμεῶν, συγγενοῦς τοῦ Κυρίου...». Ἀπὸ τὸν χαρακτηρισμὸ τοῦ ἐορταζόμενου ἀποστόλου Ἰούδα ὡς «... συγγενοῦς τοῦ Κυρίου...» καὶ ἀπὸ τὴ σύνδεση τῆς ἀκολουθίας του μὲ τὴν ἀντίστοιχη ἀκολουθία τῆς ἑορτῆς τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου Συμεῶν (ἡ Σίμωνα) συνάγεται ὅτι ἡ ἀκολουθία τῆς 19ης Ἰουνίου εἶναι ἀφιερωμένη στὸν ἀδελφόθεο, καὶ ὄχι τὸ μαθητῆ, Ἰούδα.

29. Στὴν ἴδια ἐκδοσὴ τοῦ Σαββαῖτικου Τυπικοῦ στὴν ἑορτὴ τῆς 21ης Αὐγούστου ἀναγράφεται: «... εἰς τὰς κα', τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Θαδδαίου καὶ τῆς ἀγίας μάρτυρος Βάσσης...» (σελ. 149). Ἀκολουθεῖ ἡ τυπικὴ ἔνδειξη: «... τροπάριον· Ἀπόστολε ἅγιε, καὶ ἡ ἀκολουθία ὁμοίως τῆς ἑορτῆς...». Ἡ ἀκολουθία τοῦ ἀποστόλου ἀποδέχεται τὴν πληροφορία τῶν ἀπο-

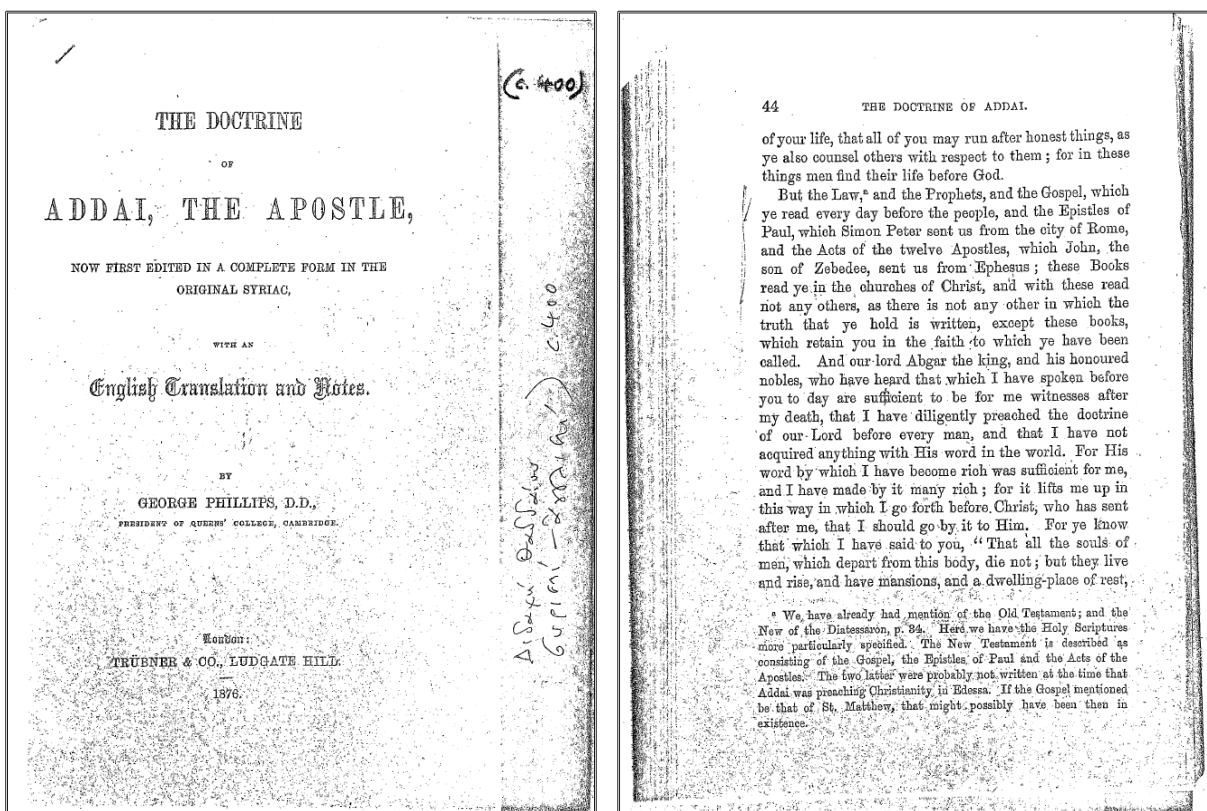
κρύφω, ὅτι ὁ μαθητὴς τοῦ Κυρίου Ἰούδας ὁ Θαδδαῖος κήρυξε τὸ εὐαγγέλιο στὴν Ἑδεσσα τῆς Συρίας, ἀλλὰ δὲν τὸν ὀνομάζει ἀδελφὸ Του. Τὸ γεγονός τέλος ὅτι ἡ τυπικὴ διάταξη τῆς ἐορτῆς ἀποδίδει στὸν ἐορταζόμενον ἀπόστολο Θαδδαῖο τὸ κοινὸ γιὰ τοὺς μαθητὲς τοῦ Κυρίου ἀρχαῖο ἀπολυτικίον «...Ἀπόστολε ἅγιε Θαδδαῖε, πρέσβευε τῷ ἐλεήμονι Θεῷ...», ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἀκολουθία τῆς 21ης Αὐγούστου εἶναι ἀφιερωμένη στὸν μαθητὴ τοῦ Χριστοῦ ἅγιο ἀπόστολο Ἰούδα Ἰακώβου, τὸν ἀποκαλούμενον Λεββαῖο ἢ Θαδδαῖο.

30. Κλείνοντας, δοξάζουμε τὸν Πανάγιο Θεό, γιὰτὶ μᾶς ἀξίωσε νὰ ὀλοκληρώσουμε τὸ δύσκολο ἔργο πού χάριν ὑπακοῆς ἀναλάβαμε, μᾶς ἐνίσχυσε κατὰ τὴν ἐπίπονη ἐργασία μας καὶ μὲ τὶς εὐχὲς τοῦ πνευματικοῦ μας πατέρα ἐναργῶς κατεύθυνε τὰ διαβήματά μας. Εὐχόμεστε οἱ ἅγιοι ἀπόστολοι Ἰούδας ὁ ἀδελφόθεος καὶ Ἰούδας ὁ Θαδδαῖος νὰ φωτίσουν τοὺς ἀδελφούς μας, ὥστε νὰ ἐννοήσουν τὴν ἀλήθεια τῶν λόγων μας. Εὐχαριστοῦμε θερμὰ τὸν μὲν ἀγαπητὸ καθηγητὴ κ. Κ. Σιαμάκη καὶ γιὰ τὶς πολύτιμες πληροφορίες πού μᾶς ἔδωσε, γιὰ τὴ συμβουλευτικὴ του ὑποστήριξη καὶ γιὰ τὴ φιλολογικὴ ἐπιμέλεια τοῦ κειμένου, τὸν δὲ ἐκλεκτὸ φιλόλογο καὶ συνάδελφο κ. Γεώργιο Κουρκούτα γιὰ τὴν φιλάδελφη ἀρωγὴ του. Παρακαλοῦμε τέλος τοὺς ἀναγνώστες νὰ ἀποδώσουν ἀποκλειστικὰ σὲ ἐμᾶς τὶς ὅποιες ἀτέλειες ἢ ἀδυναμίες τοῦ ἀτεχνου λόγου μας.

Πύργος Ἡλείας, 11/08/2016

Μπερκοτάκης Μιχαήλ
θεολόγος - ἐκπαιδευτικὸς

Υ.Γ. Τὸ κείμενο αὐτὸ ἀντλεῖ τὸ ὑλικὸ του κυρίως ἀπὸ τὸ φερόμενο ἐπ' ὀνόματι τοῦ Σ. Σάκκου «Υπόμνημα εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἰούδα» (1970), ἀποτελεῖ μίαν μικρὴν συμβολὴν στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴ βαθύτερη κατανόηση τῆς ὀρθόδοξης πίστεως καὶ ἀποσκοπεῖ στὴν ἀνάπτυξη τῆς πνευματικῆς αὐτοσυνειδησίας τοῦ λαοῦ μας.

Ἡ σελίδα τίτλου καὶ ἡ σελίδα 44 τοῦ ἔργου «**Η ΔΙΔΑΧΗ ΑΔΔΑΙΟΥ, ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ**» (**THE DOCTRINE OF ADDAI, THE APOSTLE**) πού δημοσιεύθηκε στὸ Λονδίνο τὸ 1876 ἀπὸ τὸν καθηγητὴ George Phillips. Στὸ ἔργο αὐτὸ ὑπάρχει σὲ ἀγγλικὴ μετάφραση ἀπὸ τὸ συριακὸ πρωτότυπο τὸ κείμενο τοῦ ἀπόκρυφου ἔργου, ἐνῶ στὴ σελίδα 44 διασώζεται ὁ νεστοριανικῆς προέλευσης κατάλογος τῶν βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης (ἀπὸ τὸ προσωπικὸ ἀρχεῖο τοῦ Κ. Σιαμάκη).